

ОЗЕРСЬКИЙ

Ігор Володимирович
ozerskuy-i-v@ukr.netд.ю.н., доцент, професор кафедри,
Чорноморський національний
університет імені Петра Могили

УДК 343.9

ПСИХОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ПРОЦЕДУРИ МЕДІАЦІЇ У
ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІTHE PSYCHOLOGICAL COMPONENT OF THE MEDIATION
PROCEDURE IN CIVIL PROCEEDINGS

Досліджено психологічний контент медіаційних процедур у цивільному судочинстві, а також прогалин законодавчої регламентації означеного інституту з позицій психологічної науки. У контексті означеного надані пропозиції стосовно удосконалення чинного законодавства, що почасти регламентує медіаційну процедуру та висловлюються авторські бачення стосовно упровадження в закладах вищої освіти навчального курсу «Медіація в цивільному процесі України».

* * *

Исследован психологический контент медиационных процедур в гражданском судопроизводстве, а также недостатки законодательной регламентации указанного института с позиций психологической науки. В контексте указанного предложены предложения касательно усовершенствования действующего законодательства, что в некоторой степени регламентирует медиационную процедуру и высказывает авторское видение касательно внедрения в высших учебных заведениях учебного курса «Медиація в гражданском процессе Украины».

* * *

The psychological content of the procedure of mediation in civil legal proceedings is investigated as well as the gaps in the legal regulation of the designated institute from the standpoint of psychological science. In the context of the above mentioned proposals regarding the improvement of the existing legislation that partially regulates mediation and expresses author's views on the introduction of a training course «Mediation in higher education in the civil process in Ukraine».

From the psychological point of view, among the benefits of mediation, it is necessary to separate its inductive nature from the voluntary, coordinated implementation of the decision taken at the alternative settlement of a civil legal dispute between its conflicting parties. As is known, conflicting parties to the dispute are always individuals with their own characteristics and individuality, and therefore, in order to resolve such a dispute, it is first of all to involve a psychologist better than a legal-psychologist, given the harmonious combination of law and psychology.

The main factor determining the success of reconciliation through mediation is the psychological attitude of the parties to the alternative dispute resolution to the conflict as a psychological phenomenon. And the correct approach of the mediator to each of the parties to the dispute is the key to the successful resolution of the very psychological component of the conflict. Therefore, mediation is an alternative conciliation procedure that involves discussing the legal problem that has already happened but is optimized by mediator specialists to neutralize the unnecessary psychological exacerbation of a civil legal dispute between its conflicting parties. Due to the presence of the mediator of the legal psychologist who facilitates the dialogue process between the parties and directs them to reconciliation of interests and finding consensus, procedural adventure passes into cooperation and mutual understanding.

The author's model of the training course on «Mediation in civil legal proceedings» is proposed that significantly optimizes the training of lawyers for the implementation of mediation procedures in the civil process in Ukraine.

Ключові слова: врегулювання спору за участю судді, медіація, посередництво, експертний висновок, судові рішення, альтернативне вирішення спорів, спеціаліст-психолог

Ключевые слова: урегулирование спора при участии судьи, медиация, посредничество, экспертное заключение, судебные решения, альтернативное решение споров, специалист-психолог

Keywords: judicial participation in settlement of disputes, mediation, intermediation, expert conclusion, judgment, alternative method of solving disputes, psychologist

ВСТУП

Медіація являє собою один із найбільш поширених у світі способів альтернативного вирішення позасудових спорів, який передбачає участь незалежної особи – медіатора. Стосовно України, варто зазначити, що повноцінне, масштабне запровадження правового регулювання медіації є складним процесом, оскільки він призведе до переорієнтації всієї існуючої системи вирішення спорів, істотно змінить усю архітектоніку процесуальних відносин [1, С. 12]. Основним чинником, який визначає успішність проведення примирення шляхом медіації, є психологічне ставлення сторін процедури до цивільно-правового спору (конфлікту). І безумовно, що «правильний підхід медіатора до кож-

ної зі сторін спору є запорукою успішного вирішення саме психологічної складової конфлікту» [2].

Вивченню правової природи інституту «медіації» приділили свою увагу низка вчених та практиків, серед яких можна виокремити наукові праці А. Анцупова, В. Баранова, О. Белікова, О. Бобрової, Є. Борисової, Г. Брука, С. Васильчака, А. Горової, В. Жмудь, В. Землянської, Г. Зера, Г. Єрмоєнко, С. Калашникової, Р. Ковалю, Я. Любченко, К. Михайлової, Ю. Михальського, Г. Огренчук, І. Панової, Т. Подковенко, Ю. Притики, О. Спектор, А. Шипилова, В. Яковлева та інших науковців у галузі права, філософії та психології. Однак, не дивлячись на велику кількість досліджень з проблем медіації в правничій сфері як в Україні, так і за кордоном, в юридичній та науковій літературі лишаються

фрагментарно дослідженими питання реалізації альтернативних методів вирішення цивільно-правового спору з урахуванням залучення спеціальних психологічних знань, зокрема спеціалістів-психологів, експертів у галузі права (юридичної психології), психологів-медіаторів тощо.

МЕТА РОБОТИ

Метою представлено дослідження є здійснення психологічного аналізу існуючих альтернативних (медіаційних) способів вирішення цивільно-правових спорів, формування науково-теоретичних та практичних висновків стосовно необхідності залучення психологічних знань до медіаційного процесу. Для досягнення поставленої мети при написанні статті було визначено наступні задачі: дослідити психологічну природу та особливості застосування існуючих альтернативних способів вирішення цивільно-правових спорів, а також висвітлити перспективи запровадження навчальних спекурсів з підготовки медіаторів в Україні.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методологічною основою даної наукової праці виступає діалектичний метод та основні положення теорії функції діагностики, системи управління тощо. У процесі дослідження використовувалися такі методи: системного аналізу – уможливив здійснити аналіз фундаментальних положень сучасної теорії правосудної діяльності, юридичної психології, основоположних нормативних актів України та Європейського Союзу, а також наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених з проблем альтернативних (медіаційних) способів вирішення цивільно-правових спорів у національному законодавстві та діяльності національних судів; абстрактно-логічний (для теоретичного узагальнення і формулювання висновків з використання психологічних знань у медіаційному процесі вирішення цивільно-правових спорів).

РЕЗУЛЬТАТИ

Не дивлячись на те, що в Україні почасти запрацював інститут медіації, однак його ще складно назвати нормативно узгодженим та дієвим, оскільки останній позбавлений фаховості самих медіаторів, а також належної регламентації їх правового статусу. Водночас у чинних положеннях Цивільного процесуального кодексу України, процедура медіації покладається на кожного суддю, впровадженні якого перебуває справа, в якій сторони погодилися на врегулювання цивільно-правового спору [3]. Щодо застосування медіаційних процедур в цивільному судочинстві, то вони врегульовані в процесуальних нормах Цивільного процесуального кодексу, зокрема у: ч. 7 ст. 49 ЦПК України («Процесуальні права та обов'язки сторін»), ч. 1 ст. 57 ЦПК України («Процесуальні права органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб»), ч. 2 ст. 197 ЦПК України («Підготовче засідання»), ст. 207 ЦПК України («Мирова угода сторін»), ст. 208 ЦПК України («Виконання мирової угоди»), ч. 5 ст. 211 ЦПК України («Судове засідання»), ч. 4 ст. 200 ЦПК України («Судові рішення у підготовчому засіданні»), ч. 4 ст. 204 ЦПК України («Припинення врегулювання спору за участю судді»), ч. 7 ст. 240 ЦПК України («Відкладення розгляду справи

або перерва в судовому засіданні»), ст. 251 ЦПК України («Обов'язок суду зупинити провадження у справі»), ст. 253 ЦПК України («Строки, на які зупиняється провадження у справі»), ч. 5 ст. 255 ЦПК України («Підстави закриття провадження у справі»), ч. 5 ст. 294 ЦПК України («Порядок розгляду справ окремого провадження»), ст. 373 ЦПК України («Відмова позивача від позову та мирова угода сторін»), ст. 408 ЦПК України («Відмова позивача від позову та укладення сторонами мирової угоди»), ст. 434 ЦПК України («Мирова угода в процесі виконання») та ін.

Найбільш чітко з позицій юридичної психології та конфліктології медіаційні засади для врегулювання спору до судового розгляду (розгляду справи по суті) виписані в п. 2 ч. 2 ст. 197 ЦПК України («Підготовче засідання»), де суд з'ясовує, чи бажають сторони укласти мирову угоду, передати справу на розгляд третейського суду або звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді. До того ж, сторони цивільно-правових відносин, можуть укласти мирову угоду, тобто примиритись у предметі спору, на будь-якій стадії юрисдикційного процесу (ч. 7 ст. 49 ЦПК України). З аналізу текстуальної конструкції редакції ч. 1 ст. 207 ЦПК України («Мирова угода сторін») виходить, що примирення між сторонами спрямовує взаємопоступливість сторін при врегулюванні спору і може стосуватися лише їх прав, обов'язків та предмета позову.

Звичайно, що у мировій угоді сторони можуть вийти за межі предмета спору за умови, якщо мирова угода не порушує прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб (ч. 1 ст. 207 ЦПК України). На нашу думку, у ч. 1 ст. 207 ЦПК України, з психологічних міркувань, навіть виписаний такий стиль урегулювання спору (конфлікту) як «взаємні поступки», тобто «компроміс» (*позиція – І.О.*). Під компромісом у наукових психологічних джерелах розуміється врегулювання розбіжностей через взаємні поступки [4, С. 33]. Як слушно вказує Л. Паркінсон, головна причина спорів між людьми полягає не в прагненні домогтися дотримання вимог законодавства або пошуках користі, а в емоціях, що переповнюють сторони суперечки, і, таким чином, цілком логічно, що вирішувати такі спори простіше медіаторові, ніж судді [5].

За цих міркувань заслуговує на увагу позиція Н. Бондаренко-Зелінської, яка вважає, що «медіатор, зазвичай, має бути знаним фахівцем із предмета спору та неабияким психологом, якому під силу поновити нормальні взаємини між конфліктуючими та налагодити взаємодію» [6, С. 92]. Зважаючи на вищезазначене, нами підтримується висловлена в науці позиція, що скептично оцінює професійних юристів як медіаторів, оскільки вважається, що юрист наділений здатністю, звичкою і навіть амбіціями до оперативного аналізу і вирішення заплутаних проблем, а тому він схильний обмежувати автономність сторін із формування шляхів вирішення конфлікту і вилучатися у переговори з власними пропозиціями [7].

За такої ситуації, буде ігноруватися психологічна складова спору, який за психологічними характеристиками відповідає змісту конфлікту з усіма іманентними для нього наслідками. На думку Є. Левицького, така психологічна складова частіше всього присутня

в сімейних, цивільних та трудових спорах [2], де зазвичай діють правила боротьби мотивів, сили характерів, емпатій, антипатій, навіюваності, переконливості, комунікації тощо. «Найчастіше», підкреслює К. Канішева, «це стосується сімейних і «сусідських» конфліктів, коли частка психологічних факторів, що заважають розв'язанню конфліктної ситуації, значно переважає юридичну. Вирішення цієї категорії справ у судовому порядку часто не розв'язує конфлікт, оскільки суддя не має права виходити за межі вирішення правового спору» [8]. Як слушно пише Д. Сібільов, медіація необхідна й у випадках коли роздратування і емоції перешкоджають ефективному спілкуванню сторін, а відтак, медіатор у таких випадках виступає як: оцінювач конфліктів, що засвоює його змістовну та емоційну складову [9, С. 2, 3].

Для успішного вирішення справи мирним шляхом, суддя має бути емпатичним, проникливим, ввічливим, вмінти добре спілкуватися зі сторонами, ефективно допомагати їм у налагодженні комунікації, взаємодії (інтерації), поступливості тощо. Як відомо, не кожна особа здатна на це, навіть після проходження спеціального навчання. Відтак, сторони, яких суддя не приведе до примирення через особистісні характеристики, на слушну думку Л. Романадзе, будуть розчаровані в процедурі та вважатимуть її неефективною. Авторка вважає, що не кожний суддя бажає та (або) може здійснювати примирення сторін (і це його право) [10], що закріплено процесуальними нормами чинного законодавства.

Отож, коли йдеться про застосування медіації для вирішення цивільно-правових спорів, частіше за все слід говорити про вирішення спору через розв'язання конфлікту особистостей. Як пише В. Землянська, найважливішою перевагою медіації як способу розв'язання конфлікту є те, що обидві сторони мають можливість висловити не тільки свої побажання, а й почуття та відчуття. Крім цього, зазначає авторка, медіатор дбає, щоб сторони були психологічно задоволені: щоб вони були переконані, що самі вирішують свою подальшу долю, а після медіації почуваються значно краще, ніж перед нею [11, С. 108].

І тут варто підтримати позицію Г. Огречук, яка вважає, що якщо між сторонами спору існує конфлікт, то вирішити спір за допомогою медіації без розв'язання такого конфлікту просто неможливо, оскільки сторони мають прийняти рішення самостійно [12, С. 22]. До слова, «конфлікт» походить від латинського «conflictus» і означає «зіткнення між сторонами спору» [13, С. 1453]. К. Кабі вказує на те, що конфліктом вважаються дійсні непорозуміння між особами, які базуються на вимозі, проханні однієї сторони та їхньому ігноруванні іншою стороною [14, С. 472, 456]. Як слушно вказує В. Бучко, розв'язання конфлікту полягає, передусім, у мінімізації проблем, що стали причиною розбіжності позицій сторін, внаслідок чого відбувається досягнення згоди між учасниками конфліктних відносин [15, С. 28]. Щодо спору, то він формулюється як «словесне змагання; обговорення чого-небудь двома або кількома особами, в якому кожна зі сторін обстоює свою думку, свою правоту; суперечка» [16, С. 328]. Таким чином, суперечка вважається нівельованою, коли сторони або досягли домовленості між собою самос-

тійно, або за допомогою незалежної особи [17, С. 301], у нашому випадку медіатора – юридичного психолога.

Подібно до цього, поняття «конфлікт» окреслює й психологічний словник вбачаючи у ньому «протириччя, що важко вирішити, оскільки воно пов'язане з гострими емоційними переживаннями» [18]. Отож, найчастіше конфлікт розглядається через суперечність, однак, не кожна суперечність призводить до конфлікту. Для його виникнення необхідно, щоб індивіди (соціальні групи), які суперничають, по-перше, усвідомили протилежність своїх інтересів і цілей; по-друге, почали активно протидіяти супернику [19, С. 101], тобто одне одному. Цілком закономірно, що в соціальній психології вчені розглядають медіацію як специфічну форму врегулювання спірних питань, конфліктів, узгодженні інтересів та/або як технологію вирішення конфлікту за участю нейтральної третьої сторони [13, С. 1453]. Про психологічний контекст медіаційних процедур наголошується і в наукових працях Е. Рунесона [20, С. 12], О. Спектор [21, С. 122] та Ю. Розмана [22, С. 251], серед яких названі сприятливі психологічні умови як передумова збереження ділових відносин із партнером та можливість уникнення подібних конфліктів у майбутньому, які великою мірою забезпечені тим, що визнання відповідальності однією зі сторін не є обов'язковим для врегулювання спору.

З психологічних позицій серед переваг медіації варто виокремити її спонукальний характер до добровільного, узгодженого виконання рішення, прийнятого при альтернативному врегулюванні цивільного правового спору між його конфліктуєчими сторонами. Як відомо конфліктуєчі сторони спору це завжди особистості з іманентними для них характерологічними ознаками та індивідуальністю, а тому звичайно, що до вирішення такого спору варто передусім залучати психолога, краще – юридичного психолога, зважаючи на гармонічне поєднання питань права та психології. Оскільки лише психологи зможуть завоювати увагу та довіру конфліктуєчих сторін, встановити між ними контакт та взаємопорозуміння, допомогти сторонам усвідомити необхідність та взаємовигідність примирення (укладення мирової угоди). Наприклад, у Бразилії на 10 суддів низового суду припадає 18 психологів. Про особливу роль психологів у примиренні осіб в юрисдикційному процесі, наголосив в одній з наукових праць і професор В. Маляренко [23, С. 14].

Отже, до медіації здебільшого вдаються, коли самотійний конструктивний діалог між сторонами стає неможливим через ускладнення в особистих стосунках чи комунікаційні труднощі [9, С. 38]. Ці та інші питання під силу лише юридичному психологу за відповідною спеціалізацією (у нашому разі – цивільно-правовою). Тож, медіація є альтернативною примірною процедурою, яка передбачає обговорення правової проблеми, що вже відбулася, однак оптимізована фахівцями-медіаторами (юридичними психологами) для нейтралізації зайвого психологічного загострення цивільно-правового між його конфліктуєчими сторонами. Завдяки присутності медіатора – юридичного психолога, який полегшує сторонам процес діалогу та скеровує їх на узгодження інтересів і віднаходження консенсусу, процесуальна змагальність переходить у співпрацю та взаєморозуміння.

Медіатор, як слушно відзначив Г. Огречук, «намагаючись допомогти сторонам у розв'язанні конфлікту, має додержуватися психологічних особливостей конструктивного вирішення спору, врахування особливостей психіки конфліктуючих сторін, дотримання головних принципів і факторів розв'язання конфліктів» [12]. Це, на нашу думку, дозволить змобілізувати учасника (сторону) спору, оскільки останній буде мимовільно залучений в активну фазу прийняття та формулювання взаємовигідного рішення, а відтак і ступінь опору конфліктуючих сторін значно буде зменшена та позитивно сприятиме добровільному виконанню погодженого рішення.

Під час медіації, на слухну думку С. Корягиної, часто мають прояв одночасно два аспекти цієї діяльності: у правовому аспекті вирішується спір, у психологічному – розв'язується конфлікт. Це цілком логічно, оскільки за своєю природою медіація існує на зламі різних дисциплін, і в юридичній літературі її навіть характеризують як пов'язуючу ланку між юриспруденцією та психологією [24, С. 46]. Тому, при проведенні медіації, як наголошує Е. Катаєва, має дотримуватись баланс предметної та емоційної складової, що знаходяться в основі спору, тоді як при судовому розгляді перевага надається першій, а при психотерапевтичному сеансі – другій [25, С. 159]. І краще, на нашу думку, коли такий сеанс проведення медіації є

поєднанням предметної та емоційної складової одночасно, тобто із залученням відповідного фахівця – юридичного психолога.

Однак, в Україні бракує експертів з реалізації медіаційних процедур. І це очевидно, адже академічні програми для студентів-правників традиційно орієнтовані на вивчення правил судових процесів й не містять курсів з ведення переговорів, медіації, арбітражу та інших заходів альтернативного вирішення спорів [26, С. 198]. Так, О. Борисова слушно звертає увагу на те, що для створення дієвої системи альтернативних способів вирішення спорів необхідно, крім бажання сторін спору взяти участь у примирливих процедурах, є наявність фахівців – професійних медіаторів [27, С. 18]. Нами підтримується висловлена в науці позиція щодо впровадження у навчальний процес нових курсів, які б ознайомлювали студентів із новими видами альтернативного вирішення спорів, особливостями їх застосування при вирішенні спорів у різних сферах суспільних відносин [26, С. 198]. Зважаючи на важливість, нагальність та затребуваність запровадження таких спецкурсів, варто відзначити у цьому разі досвід Чорноморського національного університету імені Петра Могили, де до навчальної програми підготовки магістрів права уведено навчальну дисципліну «Медіація в цивільному судочинстві України» (табл. 1).

Таблиця 1

Навчальний спецкурс: «Медіація в цивільному судочинстві України»

№ п/п	Назва модулів тем навч. дисципліни	Кількість годин за видами занять		
		всього	лекції	практичні
1. Теоретико-методологічний зміст медіації в цивільному судочинстві				
1	Понятійно-категоріальна та нормативно-правова регламентація медіації в Україні як альтернативного способу вирішення цивільно-правових спорів	6	4	2
2	Основні принципи застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів. Впровадження європейських стандартів медіації в Україні	4	2	2
3	Правове становище медіатора як суб'єкта правовідносин, що виникають при застосуванні медіації при вирішенні цивільно-правових спорів	4	2	2
4	Психологічна складова процедури медіації	4	2	2
2. Застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів				
5	Документальний супровід медіації при вирішенні цивільно-правових спорів	4	2	2
6	Організація роботи медіатора під час зустрічі зі стороною (сторонами) спору	6	2	4
7	Залучення медіатором фахівців (юридичних психологів) до безконфліктного вирішення спорів	4	2	2
8	Методичне забезпечення процедури медіації в цивільному процесі та міжгалузеві питання дієвого механізму її правового регулювання	4	2	2
Разом:		36	18	18

У результаті вивчення означеного спецкурсу здобувачі вищої освіти зможуть засвоїти: теоретико-прикладну суть та нормативні механізми медіаційних процедур у цивільному процесі; особливості правового врегулювання цивільно-правового спору засобами медіації; процедуру залучення до медіації юридичних психологів; документальний супровід медіації (підготовка проектів претензій та відповідей на претензії; проекти

медіаційних угод (угод про примирення, мирові угоди), медіаційних застережень, тощо). Так само, варто запровадити подібні спецкурси і в Національній школі суддів України, аби майбутні чи діючі судді змогли під час підвищення кваліфікації чи спеціальної підготовки оволодіти навичками використання спеціальних психологічних знань для ефективного застосування медіаційних процедур.

ВИСНОВКИ

Отже, специфіка предмета цивільно-правового спору часто вимагає залучення до його вирішення фахівця з одночасним поєднанням психологічних та юридичних знань, що цілком узгоджується з такою специфічною сферою знань як юридична психологія. Оскільки, навіть за наявної спеціалізації суддів, рівень їхньої обізнаності у галузі психологічних знань все ще залишається недостатнім, а тому звертаючись до медіації, сторони цивільно-правового спору повинні обрати собі незалежного посередника серед осіб, які мають спеціальні знання саме у площині юридичної психології і, розуміючи специфіку предмета спору, допоможуть виявити справжні прагнення та інтереси сторін з метою їх примирення.

Список використаних джерел

1. Прутика Ю.Д. Правовий режим медіації у законодавчих системах зарубіжних країн. Малий і середній бізнес (право, держава, економіка). 2010. № 3, 4. С. 12–15.
2. Левіцький Є. Медіація vs Врегулювання господарського спору за участю судді. URL: <http://jur-gazeta.com/publications/practice/gospodarske-pravo/mediaciya-vs-vregulyuvannya-gospodarskogo-sporu-za-uchastyu-suddi.html>
3. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 3.10.2017 р. № 2147-VIII Відомості Верховної Ради України. 2017. № 48. Ст. 436
4. Кришевич О.В. Психологічні аспекти розв'язання конфліктів у слідчій діяльності МВС України: дис... канд. юрид. наук: 19.00.06. Київ, 2002. 236 с.
5. Паркінсон Л. Семейная медиация. М: МЦУПК, 2010. 456 с.
6. Бондаренко-Зелінська Н. Медіація: можливість запровадження в цивільному процесі України. Перспективи застосування альтернативних способів вирішення спорів (ADR) в Україні: матер II Львів. міжнар. форуму (Львів, 26–29.05.2009) / відп. за вип. І. Дутка. Львів: Львів. держ. ін-т новіт. технологій та управління ім. В. Чорновола, 2009. С. 179–182.
7. Мішина Ж.В. Медіація як альтернативна форма вирішення спорів. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63913/48-Mishyna.pdf?sequence=1>
8. Канишева К.М. Розвиток примирливих процедур врегулювання спорів, які виникають із шлюбно-сімейних правовідносин. Право і безпека: Науковий журнал. Харків, 2009. № 2. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2009_2/PB-2/PB-2_32.pdf.
9. Сібілов Д.М. Медіація як система позасудових процедур. Проблеми цивільного права та процесу: Матер. наук.-практ. конф. Х.:Нац. ун-т внутр. справ, 2010. С.299–302
10. Романадзе Л. Які прогалини в проектах нових ГПК, ЦПК та КАС заважатимуть примиренню сторін суддею чи медіатором.
11. Землянська В. Запровадження медіації у кримінальне судочинство України. Прокуратура. Людина. Держава. 2004. № 6. С. 107-111.
12. Огренчук Г.О. Правове регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2016. 213 с.
13. Толковый словарь русского языка: в 4 т. / сост. В.В. Виноградов, Г.О. Винокур, Б.А. Ларин и др.; под ред. Д.Н. Ушакова. М.: Русские словари, 1994. Т. 1. 1562 с.
14. Kubej C. You Don't Always Need a Lawyer: How to Resolve Your Legal Disputes Without Costly Litigation. N.Y., 1991. 245 p.
15. Бучко В.Б. Психологічні аспекти конструктивного вирішення господарських спорів у контексті національної безпеки. Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ. Серія: Психологічна. 2008. № 1. С. 28-36.
16. Новый тлумачний словник української мови: в 4 т. /уклад. В. В. Яроменко, О. М. Сліпушко. К.: Аконт, 1998. Т. 4. 941 с.
17. Степанов Е.И. Конфликты в современной России (проблемы анализа и регулирования). М.: Эдиториал УРСС, 1999. 344 с.
18. Психологический словарь / под ред. В.В. Давыдова, А.В. Запорожца, Б.Ф. Ломова и др.; Науч.-исслед. Ин-т общей и педагогической психологии Акад. пед. наук СССР. Москва: Педагогика, 1983. 448 с.
19. Клімова Г. Юридичний конфлікт: причини і сутність. Вісник Академії правових наук України. Харків: Право, 2002. № 1 (28). С. 99–105.
20. Рунессон Е., Марі-Лоранс Г. Медіація конфліктів і спорів у галузі корпоративного управління. Вашингтон, 2007. 68 с.
21. Спектор О.М. Альтернативні способи вирішення цивільно-правових спорів: дис ... канд. юрид. наук. Київ, 2012. 244 с.
22. Розман Ю.В. Медіація як альтернативний спосіб вирішення приватно-правових спорів. Актуальні проблеми політики. 2013. Вип. 49. С. 245-256.
23. Маляренко В. Окремі проблеми реформування кримінальної юстиції в Україні. Вісник Національної академії прокуратури України. К., 2008. № 3. С. 5-15.
24. Корягина С.А. Семейная медиация в раннем предупреждении преступности несовершеннолетних. Кримин. журн. Байкал. гос. ун-та экономики и права. – 2012. № 2. С. 47–50.
25. Катаєва Е. Національні особливості медіації в Україні: досвід та перспективи. Слово Національної школи суддів України. 2013. № 3. С. 156-161.
26. Любченко Я.П. Альтернативні способи вирішення правових спорів: теоретико-правовий аспект. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків. 2018. 249 с.
27. Борисова Е.А. Российская процедура медиации: концепция развития. Вестн. Моск. ун-та. Сер. 11, Право. 2011. № 5. С. 18–30.

References

1. Prytyka Yu.D. Legal regime of mediation in the legislative systems of foreign countries. Small and Medium Business (Law, State, Economics). 2010. № 3, 4. pp. 12–15. (in Ukrainian).
2. Levitskyi E. Mediation vs. settlement of an economic dispute with the participation of a judge. URL: <http://jur-gazeta.com/publications/practice/gospodarske-pravo/mediaciya-vs-vregulyuvannya-gospodarskogo-sporu-za-uchastyu-suddi.html> (in Ukrainian).
3. About amendments to the Commercial Procedural Code of Ukraine, the Civil Procedural Code of Ukraine, the Code of Administrative Legal Proceedings of Ukraine and other legislative acts: the Law of Ukraine dated 3.10.2017 № 2147-VIII. Vidomosti Verhovnoyi Radi Ukrayini. 2017. № 48. Art. 436 (in Ukrainian).
4. Kryshcheych O.V. Psychological aspects of conflict resolution in investigative activities of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine: dissertaion... cand. law sciences: 19.00.06. Kyiv, 2002. 236 p. (in Ukrainian).
5. Parkinson L. Family mediation. Moscow: MTSUPK, 2010. 456 p. (in Russian).
6. Bondarenko-Zelinska N. Mediation: the possibility of implementation in the civil process of Ukraine. Prospects for

Alternative Dispute Resolution (ADR) in Ukraine: materials II Lviv international forum (Lviv, 26–29.05.2009) / I. Dutka. Lviv: Lviv. derzh. in-t novit. tehnologiy ta upravlinnya im. V. Chornovola, 2009. pp. 179-182. (in Ukrainian).

7. Mishina Zh.V. Mediation as an alternative dispute resolution form. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63913/48-Mishyna.pdf?sequence=1> (in Ukrainian).

8. Kanisheva K.M. Development of conciliatory procedures for settling disputes arising from marriage and family relationships. *Law and safety: Scientific journal. Kharkiv, 2009. № 2.* URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2009_2/PB-2/PB-2_32.pdf. (in Ukrainian).

9. Sibilyov D.M. Mediation as a system of out-of-court procedures. *Problems of civil law and process: Mater. nauk.-prakt. konf. Kharkiv: Nats. un-t vnutr. sprav, 2010. pp. 299-302. (in Ukrainian).*

10. Romanadze L. What gaps in the projects of the new HPK, TSPK and KAS will prevent the reconciliation of the parties by a judge or mediator. (in Ukrainian).

11. Zemlyanska V. Introduction of mediation in the criminal justice of Ukraine. *Prosecutor's Office Man. State. 2004. № 6. pp. 107-111. (in Ukrainian).*

12. Ohrenchuk H.O. Legal regulation of the use of mediation in resolving civil legal disputes: *dissertaion... cand. law sciences: 12.00.03. Nats. akad. vnutr. sprav. Kyiv, 2016. 213 p. (in Ukrainian).*

13. *Dictionary of the Russian language: in 4 vol. / V.V. Vinogradov, H.O. Vinokur, B.A. Larin et al.; ed. D.N. Ushakova. Moscow: Russkie slovari, 1994. Vol. 1. 1562 p. (in Russian).*

14. Kubey C. *You Don't Always Need a Lawyer: How to Resolve Your Legal Disputes Without Costly Litigation.* N.Y., 1991. 245 p.

15. Buchko V.B. Psychological aspects of constructive resolution of commercial disputes in the context of national security. *Scientific herald of Lviv State University of Internal Affairs. Series: Psychological. 2008. № 1. pp. 28-36. (in Ukrainian).*

16. *New Explanatory Dictionary of the Ukrainian*

Language: in 4 vol. / V.V. Yaromenko, O.M. Slipushko. Kyiv: Akonit, 1998. Vol. 4. 941 p. (in Ukrainian).

17. Stepanov E.I. *Conflicts in modern Russia (problems of analysis and regulation).* Moscow: Editorial URSS, 1999. 344 p. (in Russian).

18. *Psychological dictionary / ed. V.V. Davydova, A.V. Zaporozhntsa, B.F. Lomova et al.; Nauch.-issled. In-t obschey i pedagogicheskoy psihologii Akad. ped. nauk SSSR. Moscow: Pedagogika, 1983. 448 p. (in Russian).*

19. Klimova H. *Legal conflict: the reasons and essence. Bulletin of the Academy of Legal Sciences of Ukraine. Kharkiv: Pravo, 2002. № 1 (28). pp. 99-105. (in Ukrainian).*

20. Runesson E., Mari-Lorans H. *Mediation of conflicts and disputes in corporate governance.* Washington, 2007. 68 p.

21. Spektor O.M. *Alternative ways to resolve civil disputes: dissertaion... cand. law sciences. Kyiv, 2012. 244 p. (in Ukrainian).*

22. Rozman Yu.V. *Mediation as an alternative way of resolving private-law disputes. Actual problems of politics. 2013. Issue. 49. pp. 245-256. (in Ukrainian).*

23. Malyarenko V. *Separate problems of reforming criminal justice in Ukraine. Bulletin of the National Academy of Public Prosecutor of Ukraine. Kyiv, 2008. № 3. pp. 5-15. (in Ukrainian).*

24. Koryahina S.A. *Family mediation in the early warning of juvenile delinquency. Krimin. zhurn. Baykal. gos. un-ta ekonomiki i prava. 2012. № 2. pp. 47-50. (in Russian).*

25. Kataeva E. *National features of mediation in Ukraine: experience and perspectives. The word of the National School of Judges of Ukraine. 2013. № 3. pp. 156-161. (in Ukrainian).*

26. Lyubchenko Ya.P. *Alternative ways to resolve legal disputes: a theoretical and legal aspect: teoretiko-pravoviy aspekt. dissertaion... cand. law sciences: 12.00.01 Natsionalniy yuridichniy universitet imeni Yaroslava Mudrogo. Harkiv. 2018. 249 p. (in Ukrainian).*

27. Borisova E.A. *Rossiyskaya protsedura mediatsii: kontseptsiya razvitiya. Vestn. Mosk. un-ta. Ser. 11, Pravo. 2011. № 5. pp. 18-30. (in Russian).*